

Te Tāhuhu o
te Mātauranga
Ministry of Education

Te Kāwanatanga
o Aotearoa
New Zealand Government

Puka matapaki

He marohitanga ki te whakakapi i te NCEA ki ngā tohu ā-motu hou

Whakaaroatau 3: Ngā Aromatawai me te Tuku Pūrongo
Mātau Ake

ĀKUHATA 2025

I whakaputaina e te Tāhuhu o te Mātauranga, Ākuhata 2025

Ministry of Education
Mātauranga House
33 Bowen Street
Private Bag 1666, Wellington 6011

Waea: (04) 463 8000
Waea whakaahua: (04) 463 8001
Īmēra: information.officer@education.govt.nz

Mana tārua Karauna © 2025

ISBN 978-1-77697-975-2 (Print)
ISBN 978-1-77697-976-9 (Online)

Ngā Kaupapa

Te whakamahi i tēnei puka	4
Te tuku tāpaetanga.....	5
Te āhua o te whakamahi i ō mōhiohio	5
He karere nā te Minita	6
He karere nā te Upoko o te Kāhui Tohutohu Ngaio.....	7
Whakarāpopoto matua	8
Te hītori o te NCEA	8
He aha te raru?	9
He aha ngā panonitanga e marohitia ana, ā, ka pēhea te whakamahinga o aku kōrero whakahoki?.....	11
WĀHANGA 1: Te tikanga o te panoni	13
Me tūhono hoki ngā aromataawai ki te marautanga me ngā matea mutunga kura	14
Tērā ngā mea pai o te NCEA ka mau tonu.....	14
Tērā ētahi āhuatanga o te NCEA me panoni.....	15
Ka taea te kōkiri i ngā hōtaka ako e te hiahia ki te tautoko i ngā ākonga kia whiwhi i tētahi tohu	17
E kite ana mātou i ngā pānga kino mēnā he nui rawa te raungāwari.....	18
E hiahiatia ana he tohu e uaratia ana	19
WĀHANGA 2: Ngā marohitanga panoni.....	20
Marohitanga 1: Te mahi tahi ki te ahumahi ki te whakauru i ngā kaupapa ako a te Pūnaha Mātauranga Ahumahi me te Whakangungu (VET) ki ngā tohu kura tuakana.....	21
Marohitanga 2: Te whakataki i tētahi Tohu Tūāpapa hou me ngā tiwhikete kura tuakana ā-motu i ngā Tau 12 me te 13.....	24
Marohitanga 3: Te nuku i te aronga ki tētahi ara ako rangaranga, ara ako ā-kaupapa ako hoki, me te whakauru i ngā kaupapa ako here ki te marau	28
Marohitanga 4: Te whakapakari ake i ngā herenga whakatutuki.....	32
WĀHANGA 3: Ngā hīraunga me te ara whakamua	35
Te whakahaere i ngā hīraunga.....	35
Te whai wā e tika ana ki te tautoko i ngā panonitanga.....	36
Kupu āpiti.....	38

Te whakamahi i tēnei puka

Kei te rapu kōrero whakahoki te Kāwanatanga mō te hanganga me ngā āhuatanga o ngā tohu ā-motu kura tuakana hou e marohitia ana (te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education) ka whakakapi i ngā Tohu Taumata Mātauranga ā-Motu Kua Taea (NCEA). Ka tautoko ngā whakahoki kōrero i te tūpono pānga o ngā panonitanga e marohitia ana, me ngā whai whakaarotanga o tōna whakatinanatanga, i Te Tāhuhu o te Mātauranga (Te Tāhuhu) kia pai ai tana whakamahere i te whakatinanatanga.

E mārama ai koe ki ngā tūpono pānga o ngā panoni e marohitia ana, ka whakamārama tēnei puka matapaki i te tikanga o te NCEA i te wā nei, ā, he aha e hiahiatia ai ngā whakapainga ki te wāhangā ‘te tikanga o ngā panoni’.

Te tuku tāpaetanga

E tuwhera ana ngā tukunga kōrero atu i tēnei rā, tae noa ki te 15 o Hepetema 2025.

Mō te tokomaha tāngata, ko te huarahi māmā ko te whakakī i te puka tuku kōrero ki te ipurangi, e wātea ana ki:

Ka taea te tuku i ūtāpaetanga ki nceaconsultation@education.govt.nz te pōhi rānei ki:

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Education Consultation

Ministry of Education
PO Box 1666
Wellington 6140
New Zealand

Ki te kōwhiri koe ki te tuku īmēra, te pōhi rānei i tō tāpaetanga, tēnā tirohia te paetukutuku a Te Tāhuhu mō te tātauira e mau ana te rārangi katoa o ngā pātai kaitāpae, ka tāpiri ai ki tō tāpaetanga:

- › Tō ingoa, te ingoa rānei o tō whakahaere, ā,
- › Ko ēhea ngā pātai e whakautua ana e koe, ā,
- › Tō īmēra, tō wāhi pōhi rānei.

Ko te painga atu mēnā ka urupare ngā kaitāpae ki ngā pātai katoa e hāngai ana ki a rātou. Engari, e kore pea tēnei e taea i ngā wā katoa, ā, ka aro pea ētahi ki ngā wāhangā tauwhāiti. E pai ana tērā – ka hiahia tonu Te Tāhuhu i ūtāwhakaaro.

Te āhua o te whakamahi i ūtāhiohio

Ka noho matatapu ngā whakahokinga kōrero ka tukuna mai e koe ki te hunga e tātari ana i ngā raraunga. Ki te tuku koe i ētahi mōhiohio tautohu i tō tono urupare, ka whakahaeretia i runga i ngā herenga o te Ture Matatapu 2020. Kāore e whakaatuna e Te Tāhuhu ko wai ngā tāngata i roto i te tātari whakamutunga, i ngā tuhinga pūrongo rānei engari anō mēnā ka whakaae mai koe, ā, ka hiahiatia. Heoi, ka taka pea ngā tāpaetanga kōrero, tae atu ki ngā ingoa o ngā kaitāpae, me ngā tuhinga e pā ana ki te tukanga whakawhitihiti kōrero ki raro i tētahi tono Ture Mōhiohio Ōkawa (Official Information Act) 1982.

Ka kitea he mōhiohio atu anō mō te tukanga o te tuku tono i raro i te Official Information Act 1982 ki te paetukutuku a Te Tāhuhu:

<https://www.education.govt.nz/our-work/information-releases/official-information-act-requests/making-official-information-request>

Mēnā he pātai anō āu, ā, ka hiahia tono, whakatika rānei i ūtāhiohio whaiaro, ki te tango rānei i tō tāpaetanga, ka taea tēnei mā te īmēra ki nceaconsultation@education.govt.nz

Mēnā he kirimuna tō tāpaetanga, me mōhio koe, e kore pea e taea e Te Tāhuhu te tautohu, te tūhono rānei i a koe ki tō urupare. Ki te hiahia koe ki te tango i tō tāpaetanga, me wawē te mahi.

He karere nā te Minita

Nōku te hari ki te tuari i te tirohanga matawhānui o te Kāwanatanga ki te anamata angitu ake mō ā tātou ākonga. He tūranga waiwai tō ō tātou kura ki te whakangungu i ngā taiohi ki ngā mōhiotanga me ngā pūkenga e tika ana kia tōnui ai rātou ina kuhu ki te mātaraunga teitei ake, me te rapu mahi. Ko tō tātou tohu ā-motu mā ngā tuākana o ngā kura tuarua he wāhanga matua o tērā huarahi.

He nui noa atu i te pihi pepa ngā tohu; he tauākī o ngā mōhiotanga me ngā mahi ka taea e ū tātou ākonga. Ka whakatuwhera i ngā tatau ki ngā whare wānanga, ngā tūranga pia, te mahi, me te ako tonu, i te wā e whakanui ana hoki i ngā whakatutukitanga hirahira o ū tātou ākonga me te whakaohooho i a rātou kia manawa ū ki ngā mahi ako.

Ko te pūtake o te tohu ā-motu kia whai paerewa toka hei whāinga mā ngā ākonga, hei whakaako mā ngā kaiako, ā, mō te motu whānui hoki kia tū mai hei paetohu o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga kua mau i ngā tāura kura tuarua. Me hoaho a tētahi tohu ā-motu kia hāngai ki tō tātou horopaki motuhake; he whakarato i tētahi ara tohu kotahi mō ngā akoranga wānanga me te ahumahi, kia motuhake ngā ara ākonga ki ū rātou mārohirohitanga me ngā aronga, te whakarite i a rātou kia tōnui ai i muri i te kura, ahakoa te ara ako, te ara rapu mahi rānei.

Engari, kāore tō tātou pūnaha tuku tohu o te wā nei i te tino tautoko i ū tātou taiohi. Ko ētahi ākonga e wehe ana i te kura ahakoa kāore i pakari ngā mōhiotanga me ngā pūkenga e tika ana kia tōnui ai rātou i muri o te kura, ahakoa kua whai tohu rātou. E miramira ana ngā pūrongo, nā te raungāwari o te NCEA, i taea e ngā ākonga te whakatutuki i ngā mahi engari kāore i pakari ngā pūkenga waiwai, nā e whakahāwea ana tēnei i te mātauranga kura tuakana. E hono ana te hekenga nui o ngā pūkenga pāngarau me te reo matatini ki te hekenga o te āhei rapu mahi, te iti o te moniwhiwhi me te whakakauriki o te whāomo wāhi mahi. Ahakoa e whakawhiwhia ana ngā ākonga ki te NCEA, ehara tērā i te tohu e tutuki ana i ū tātou ākonga ngā paerewa i tau i ētahi atu whenua ūrite, mō ngā tohu kura tuarua.

E marohi ana ahau i ngā tohu kura tuakana hou mārama ake, ngā huarahi ahumahi kōataata ake, he aronga ki ngā pūkenga tūāpapa, me te reretahi ake o te āhua o te aromataawai i ngā ākonga. Mā tēnei kua kore e whirinaki te angitu o te ākonga ki tōna wāhi noho, tana kura rānei; ka whakarite i ngā ākonga kia angitu rātou i muri i te kura, i te wā e pupuri ana i ngā wāhanga whaitake o te NCEA, pēnei i te aromataawai i ngā ākonga ki ngā paerewa reretahi, me te pāhekoheko i ngā akoranga ahumahi.

Ko tō mātou tiro matawhānui, kia puta he marautanga ngangahau, mātauranga-nui hoki, e taurite ā-ao ana, me te whakarite i ū tātou ākonga kia angitu i roto i ngā tau. Kua tīmata kē te tukanga whakahou i te marautanga, e kitea ai ngā hangarau hou me ngā kaupapa ako ahumahi ka whakarite i ngā ākonga mō ngā tūranga mahi anamata. Nā, kua eke ki te wā kia whai whakaarotia me pēhea te whakapai ake i te tuku whiwhinga ki ngā akoranga ākonga hei ngā tau kura tuakana.

Ka nui te wā kuhu i mua o ngā panonitanga, ā, ka whakanuihia ake ngā tautoko i ngā kaiako e manawanui ai rātou ki te kawe i ū mātou tohu.

Mā te mahi tahi, ka oti i a tātou te whakarite i te anamata o te awherotanga, te whakatutukitanga me te angitūtanga mō ā tātou ākonga. He waiwai ū whakahoki kōrero ki te tārai i tēnei anamata; māu mātou e āwhina ki te waihanga pūnaha e tautoko tūturu ana i te hunga taiohi kia eke ki tō rātou ake kōtihihihi. Ngā mihi rā mō te whai wāhi mai ki tēnei tūāoma hirahira.

Hon Erica Stanford

Minita o te Mātauranga

He karere nā te Upoko o te Kāhui Tohutohu Ngaio

He whakataki ki ngā mahi a te Kāhui Tohutohu Ngaio

He hōnore nui ki te Kāhui Tohutohu Ngaio (Professional Advisory Group - PAG) te arawātea ki te whakarato tāpaetanga ki te anamata o te tohu kura tuarua ā-motu o Aotearoa. I tīkina ngā tumuaki me ngā māngai i ngā momo kura whānui puta noa i Aotearoa, me te huihui anō i te roanga o ngā tau 2024 me te 2025.

Nā te ārahitanga o te panoni marautanga i ngā mahi aromatawai, kua tareka e mātou te whai whakaaro ki tētahi pūnaha mātauranga anamata e hiahiatia ana, ka whakanui i ngā huarahi mātauranga me ngā huarahi ringarehe, e ūrite ana te pakari ki ngā akoranga ā-ao, i te wā hoki e ū ana ki te wairua ake o tētahi akoranga Aotearoa kounga.

E mārama ana mātou me whakatairanga tō mātou pūnaha aromatawai i te kokenga whakamua me te whakanui hoki i ngā putanga ākonga angitu, me te ū ki te pono i roto i te taiao mātauranga hurihuri.

Mā roto i ngā whiriwhiri kōrero me ngā whakarau kakai tōtōpū i āta arohaehae ngā mema o te PAG me ngā māngai o Te Tāhuhu o te Mātauranga i te uara o te NCEA ki ā tātou ākonga i te wā nei. I waiwai te mahi ngātahi ki te urungi haere i te ara ki te pūnaha aromatawai ka hāpai ake i tō tātou tohu ā-motu, me te whakarato i tētahi anga arorau, mārama-pai hoki. Ka ārahi pai tēnei pūnaha hou i ngā ākonga i te wā o te kura me te whakarite i a rātou kia angitu te oranga i muri o te kura.

Patrick Gale

Tumuaki o te Kāreti o Rangitoto me te Upoko o te Kāhui Tohutohu Ngaio NCEA

Whakarāpopoto matua

Te hītori o te NCEA

I whakaurua mai te NCEA i te 2002, hei tohu ā-motu kura tuakana i poua ki ngā paerewa, otirā he raungāwari, he kauawhi hoki. He mea hoahoa tēnei ki te whakanui i te uara o ngā ara mātauranga me ngā ara ahumahi, ki ngā aromataawai rāroto me ngā whakamātautau rāwaho e whai wāhi ana ki ngā tohu kounga whakamutunga. Ka tuku i ngā arawātea aromataawai tino whānui, tae atu ki ērā e ahu ana ki ngā huarahi ahumahi pēnei i te mahi ahumahi, te manaaki tangata me te mahi tāpoi.

Engari kua tātāhia te NCEA mai i tana whakaurunga, ā, kua noho hei wāhanga o ngā whakahoutanga me ngā arotake moroki e tohu ana ki te **korenga o te reretahi** me te **nui rawa o te raungāwari** e pā kino ana i te houtupu o te NCEA.

He aha te raru?

Nā te raungāwari o te NCEA, kāore i arorau, i reretahi hoki ngā mahi ako katoa.

He mea hoahoa te raungāwari o te NCEA ki te tautoko i te whai wāhi ā-ākonga. Engari, nā te raungāwari i hua ai te mahi ‘kaute whiwhinga’, ā, mō ētahi ākonga, kua momotu ētahi ākonga i ngā mahi ako ina eke ngā whiwhinga e tutuki ai ngā mahi. Ko ētahi ākonga kāore i te tae ki ngā whakamātautau, i te whakamātau rānei i ngā aromataawai rāwaho. Kāore he ture e tohu ana ko ēhea ngā paerewa e tika ana kia whakatutukihia hei wāhanga o tētahi kaupapa ako, o te tohu rānei. Mō ngā ākonga ka hiahia ki te whakauru ki ngā huarahi ringarehe i muri o te kura, he iti ake ngā tohutohu mārama.

Tērā tonu ētahi kura e whakarite ana kia whiwhi hōtaka ako arorau ā rātou ākonga e whiwhi ai rātou i ngā mōhiotanga me ngā pūkenga e tika ana kia angitu rātou i muri i te kura. I ēnei āhuatanga, ka whakanui te NCEA i tā rātou i mōhio ai, i taea ai, me te tautoko anō kia whāia e rātou te huarahi e hiahia ana rātou i te mutunga o te kura.

Engari kāore i pēnei i ngā wā katoa; nā te kore o te reretahi, ka pā kinotia te houtupu o te NCEA, ā, ka uua ki ngā mātua te tautoko i ā rātou tamariki me te whakarite mēnā kei te whai wāhi rātou. Nā tēnei kei te heke haere te maha o ngā kura me ngā ākonga e whai wāhi ana ki te NCEA:

- › He 45 ūrāu o ngā ākonga kei ngā huarahi ringarehe kei te kī kāore te NCEA Kaupae 1 i te whakarite i a rātou mō te anamata, ā, 26 ūrāu ngā ākonga kei te kī, kāore i te whakarite i a rātou mō te NCEA Kaupae 2 me te 3.
- › He 60 ūrāu o ngā kaiako me te 45 ūrāu o ngā kaiārahi e kī ana he hārakiraki te ine a te NCEA Kaupae 1 i te mātau me ngā pūkenga.
- › He 39 ūrāu o ngā ākonga e kī ana kāore rātou i te tino mārama ki te NCEA Kaupae 1 i te wā e whakatau ana i ngā whakataunga akoranga. He 46 ūrāu o ngā mātua me ngā whānau e kī ana, kāore i te mārama ki ngā herenga o te NCEA Kaupae 1, ā, 48 ūrāu e kī ana kāore e taea e rātou te āwhina i tana tamaiti ki te whiriwhiri i ngā kōwhiringa tika.
- › Ko ngā kura kei ngā ohapori whai rawa me ngā pāpātanga teitei ake o te whakatutukitanga NCEA, he iti ake te tūpono whakaako i te NCEA Kaupae 1.¹

Ko te tikanga ia, kaua mā tō wāhi noho me tō kura e whakatau i te kounga o ū mahi ako. Inawhai me whai wāhi ngā ākonga katoa kia angitu, me te whiwhi tohu ā-motu whai mana i konei i Aotearoa, me te ao whānui hoki. Me mairanga ngā ākonga i te wā i a rātou i te kura, ā, me kaha te kuhu ki ngā mahi ako. Me hoahoa te tohu hei whakatenatena i tēnei, ā, me te whakanui i te angitu o ngā ākonga.

Me panoni rawa kia mātua whakarite i tēnei āhuatanga – otirā me whai mōhio ēnei panoni i ngā taunakitanga, ā, me whaitake ki ngā kura. Kua whai wāhi te Kāwanatanga ki tētahi Kāhui Tohutohu Ngaio (PAG), otirā he whakamahi i a rātou ki te whakamātau i ngā whakaaro me te whakarākei i ngā kōwhiringa. Ko te PAG he rōpū o ngā tumuaki tautōhito, mana nui hoki puta noa i Aotearoa, i whakatūria ki te wānanga me te tohutohu i ngā kōwhiringa whakatau i ngā raruraru o te NCEA, ki te whakarite kei te tika te mahi o te pūnaha mā ngā ākonga, te whānau, ngā kaiako me ngā kaituku mahi.

Me tūhono hoki ngā aromatawai ki te marautanga me ngā matea mutunga kura.

I tēnei wā, ko ngā paerewa NCEA kei te kōkiri he aha ngā whakaakoranga i ngā akomanga, kaua ko marautanga ā-motu pakari e kōkiri ana i te mahi ako, otirā ehara tēnei i te ritenga kounga. Ko tā te marautanga pakari he kōkiri i ngā mahi ako, otirā me hāngai ngā aromatawai o ā tātou tohu ā-motu ki te marautanga ā-motu.

I tēnei wā kāore te marautanga ā-motu e whakarato i ngā tohutohu rawaka ki te āhua o te mātauranga kounga, e ai ki te pūrongo a ERO i te 2024,² he nui rawa te raungāwari i ngā hōtaka ako, me te āhua o te tutuki a ngā ākonga i te NCEA. Hangaiā ai ngā aromatawai i ngā paerewa huhua kāore pea i te arorau, nā reira kāore i te tino mārama ngā kaituku mahi me ngā kaiwhakarato mātauranga mēnā e whakaata ana te tohu NCEA i te ritenga mō te ako, te mahi rānei i muri o te kura. Hei whakatau i ngā take marautanga, kua tīmata kē te Kāwanatanga ki te whakahou katoa i te marautanga ā-motu, tae atu ki te kura tuakana. Me whakaata ngā tohu kura tuakana i ngā panoni marautanga, me te tautoko i ngā ākonga kia angitu kia mutu ana te kura.

“Ehara te NCEA Kaupae 1 i te ine tōkeke, tika rānei o ngā mōhiotanga me ngā pūkenga o ngā ākonga. He nui rawa te raungāwari e pā ana ki te hoaho a koranga, nā reira he whānui ngā rerekētanga i waenga i ngā kaupapa ako me ngā kura, i te nui me te uaua o ngā wheako ākonga.”

I whakawhitia i – ERO, Set up to succeed, 2024, (wh.60)

Me :

reretahi te aromatawai o ngā mōhiotanga me ngā pūkenga o ngā ākonga, kia mārama ake ai ngā kaitukumahi me ngā kaiwhakarato mātauranga mātātoru ki te uara o ngā tohu.

he arorau ngā akoranga ka aromatawaihia hoki ki ētahi tohu e uaratia ana, kia mōhio rawa ai ngā kaitukumahi me ngā kaiwhakarato mātauranga mātātoru kua rite ngā ākonga mō ngā akoranga me te whiwhi mahi i muri iho i te kura.

He aha ngā panonitanga e marohitia ana, ā, ka pēhea te whakamahinga o aku kōrero whakahoki?

Ka whai uara tonu ētahi wāhanga o te NCEA – ka whakapakari ake ngā marohitanga i tēnei puka i ngā āhuatanga pai, pēnei i te āheinga ki te whai i tētahi ara ahumahi, me te whakamāmā i te anga me te hoahoao o ngā tohu, me te whakapiki i te tauritenga ā-ao: Ko ngā marohitanga matua:

- › he mahi tahi me ngā ahumahi ki te whakauru i te mātauranga me ngā whakangungu ringarehe (VET) mārama, reretahi hoki, me te whakarite i tana whai uara ki ngā ākonga, ngā kaitukumahi me ngā ahumahi.
- › whakaurua:
  - he Tohu Tūāpapa hou i te Tau 11 ka kapo i ngā whakatutukitanga literacy me te numeracy, te reo matatini me te pāngarau rānei
  - ko ngā tohu mō ngā Tau 12 me te 13, ka kīa ai ko te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education.
- › he whakarite i tētahi ara ako rangaranga, ara ako ā-kaupapa ako hoki, a, me te whakauru i ngā kaupapa marau here, ki te Tau 11.
- › he whakapakari ake i ngā herenga whakatutukitanga.

Nā ngā panoni e marohitia nei ka ngaro ētahi wāhanga raungāwari i hoahoatia ai te NCEA i te tuatahi, hei whakatau i ngā raru ki te houtupu o te tohu. Hei tauira, tērā ētahi kaupapa ako here hei whai mā ngā ākonga i te Tau 11, nā reira me whakarite ngā kura kei te whāia ēnei kaupapa ako e ngā ākonga. Me whai ngā ākonga i ngā kaupapa ako e rima.

He mea hirahira ngā whakahoki kōrero, kia mārama ngā hīraunga o te whakaitinga o te raungāwaritanga, kia pai ai te pupuri i ngā mea pai o te NCEA, ā, me te whakapakari anō hoki.

Ka uru mai ngā panoni marautanga ā te 2026

Me whai wā ngā ākonga, ngā whānau me ngā kaiako ki te whakariterite mō ngā panoni marautanga i mua i te kuhunga mai o te tohu hou me ngā tiwhikete hou. Nā tēnei, ka whakaakoria te kāhui tuatahi o te tohu me ngā tiwhikete hou i raro i te marautanga hou ā te 2026, i te wā ka eke ki te Tau 9 (*Tūtohi 1*).

Kātahi ka āta whakaurua mai te tohu hou me ngā tiwhikete, ā, ka whakaraupapatia kia kore e tōhoretia ēnei ākonga:

- › Ka kore e wātea te NCEA Kaupae 1 i muri i te 2028, otirā ka kuhuna mai he Tohu Taketake hou.
- › Ka kuhu mai te New Zealand Certificate of Education (mā ngā Tau 12) hei te 2029, otirā ka whakakapi i te NCEA Kaupae 2.
- › Ka kuhu mai te New Zealand Advanced Certificate of Education (mā ngā Tau 13) hei te 2030, ā, ka whakakapi i te NCEA Kaupae 3.

He mea hirahira kia tīaroaro ngā panoni ki te marautanga me ngā tohu – kia rite ai mō ngā ākonga ka whakaakoria, ka aromataawaihia hoki i raro i te marautanga o nāianei me te NCEA, i raro rānei i te marautanga hou me ngā tohu hou:

- › Ko ngā ākonga kei te Tau 9 i tēnei wā (i te 2025), ka whakaakoria tonu i raro i te marautanga tawhito, ā, ka aromatawaitia i raro i te NCEA Kaupae 1, 2, me te 3.
- › Ko ngā ākonga kei te Tau 8 i tēnei wā (i te 2025) ka tīmata ki te marautanga hou, atu i te 2026, ā, ka aromatawaitia i raro i te tohu me ngā tiwhikete hou.

Mā tēnei tikanga āta whakauru, ka nui te wā ki ngā kaiako ki te whakatinana i te marautanga hou me ngā tohu ā-motu hou.

Tūtohi 1: Te angawā o te marautanga me ngā panonitanga e marohitia ana ki ngā tohu

2025	2026	2027	2028	2029	2030
TAU 8 (kāhui tuatahi) Marau onāianei	TAU 9 Ngā marau kua whakahoutia (e whakahau ana)	TAU 10 Marau hou	TAU 11 Marau hou Whakauru Tohu Tūāpapa	TAU 12 Marau hou Whakauru New Zealand Certificate of Education	TAU 13 Marau hou Whakauru New Zealand Advanced Certificate of Education
TAU 9 Marau onāianei	TAU 10 Marau onāianei (Ka wātea te marau hou)	TAU 11 Marau onāianei NCEA Kaupae 1 onāianei	TAU 12 Marau onāianei NCEA Kaupae 2 onāianei	TAU 13 Marau onāianei NCEA Kaupae 3 onāianei	

I mua o te whakauru i ngā tohu hou, ka aro nui ki te whakatinanatanga kounga me te whakarite anō i ngā rauemi me ngā tautoko tika mā ngā kaiako, kia angitu ai ngā panonitanga. Ka mahi haere Te Tāhuhu i ngā tautoko e tika ana kia whiwhi ngā kaiako me ngā ākonga, mā te whakamahi i ngā kōrero whakahoki ka puta i ēnei whiriwhiri kōrero.

WĀHANGA 1: Te tikanga o te panoni

Kei te hiahia te Kāwanatanga kia eke tētahi pūnaha mātauranga e āhei ai ngā ākonga katoa ki te mātauranga ka whakahihiri, ka whakaohooho hoki i ngā mahi ako, kia angitu ai rātou me te whai i ngā pūkenga me ngā tohu ka tautoko i a rātou kia anga whakamua ai te whai i te mātauranga, te rapu mahi rānei.

Ko te tikanga ia, kaua mā tō wāhi noho me tō kura e whakatau i te kounga o ō mahi ako.

Me tūhono hoki ngā aromatawai ki te marautanga me ngā matea mutunga kura

Ko te tikanga me whakarato te marautanga pakari i te tūāpapa mō ngā akoranga hōhonu, kounga hoki. Nā tēnei, kua tīmata kē ngā panoni marautanga hei mātua whakarite kia ōrite ngā kaupapa ako e ako ana ngā ākonga, ahakoa kei tēhea kura³ rātou.

I tēnei wā, ko ngā kura kē ka whakatau i ngā kaupapa kei roto i te akoranga, i ētahi wā hoki, he rerekē ngā putanga o ngā kaupapa ako ōrite. Nā tēnei hārakiraki i taurangi ai te hōhonu o ngā mahi ako me te mārama o ngā ākonga, i uaua ai ki ngā kaituku mahi me ngā kaiwhakaako mātātoru ki te kite i te uara o te NCEA hei paetohu o te ritenga i muri i te kura kia kuhu ki te mahi, kia haere tonu rānei i te mātauranga.

Kei te whakahoutia te marautanga ā-motu, kia nui ake ai ngā tohutohu ki ngā kaiako mō ngā īhuatanga hei whakaako i ia tau. Ko te tikanga o tēnei, ahakoa kei hea te ākonga e noho ana, kei tēhea kura rānei, ka whiwhi ngā ākonga katoa i tētahi mātauranga haumako, whaitake hoki, e hono ana ki ngā pūkenga me ngā mōhiotanga e hiahia ana i muri iho i te kura. Kia whakatauhia te **marautanga ā-motu**, me tīaroaro te hoahoa o ngā tohu kura tuakana ki ēnei panonitanga. Kei roto i te marautanga ā-motu:

The New Zealand Curriculum (NZC),
kua whakarōpūtia ki ngā wāhanga
ako me ngā kaupapa ako

Te Marautanga o Aotearoa (TMOA)
kua whakarōpūtia ki ngā wāhanga
ako me ngā kaupapa ako.⁴

NGĀ PĀTAI Wāhanga 1: Te tikanga o te panoni

E whakaae ana koe me aromatawai ā tātou tohu ā-motu i ngā paearu o te marautanga ā-motu?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono
<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Tērā ngā mea pai o te NCEA ka mau tonu

I kuhu mai te NCEA i te 2002-2004 hei tohu hou mā ngā ākonga kura tuarua tuākana i ngā Tau 11 ki te 13. Ko tā ngā panoni he aro nui ki te raungāwari, te tuku kōwhiringa ki ngā ākonga, nui ake i ō mua kōwhiringa, tae atu ki ērā e ārahi ana i ngā ara ahumahi pēnei i ngā mahi ringarehe, te manaaki tangata me ngā mahi tāpoi. Ko tētahi panoni matua kei roto ko te whakawhiwhi i ngā ākonga i runga anō i tō rātou mātau, kaua i te taurite i a rātou ki ētahi atu ākonga.

Ka īhukahuka te NCEA i ngā ara maha e wātea ana ki ngā ākonga i muri i te kura, i roto hoki i te whakangungu ahumahi, te whiwhi mahi me te mātauranga mātātoru. Ko ngā aromatawai o roto he mea hoahoa ki te tautoko i ngā ākonga i runga i te ara e hāngai ana ki a rātou.

Ko ngā whakahoki kōrero ki te Kāwanatanga, tērā ētahi wāhangā matua o te NCEA me mau tonu:

- › He rawe ki te tangata te whakataunga o te paetae ākonga atu ki tētahi huina o ngā **paerewa pātahi**, kaua ki ētahi atu ākonga.
- › Ka aromatawai te tohu i ētahi **wāhangā ako whānui**, tae atu ki ngā wāhangā ka tautoko i ngā ākonga ki te kuhu ki ngā tūranga mahi ā-ahumahi, ki ngā whakangungu i muri i te kura rānei.

“He tōkeke ake, he tautika ake hoki te ara ako ā-paerewa a te NCEA tēnā i ngā pūnaha auraki o mua o te Kura Tiwhikete me te Tohu Karahipi. Ka whakaiti te ara ako ā-paerewa i ngā tauārai mā ngā ākonga nui ngā wero o te āhuatanga ako me te āhuatanga noho...”

I whakawhitia i — NZCER, pūrongo NCEA Review, 2018 (wh. 9)

Ko te tikanga o te āhei ki te whakahāngai i ngā mahi whakaako me ngā mahi ako a ngā ākonga ki ngā pūkenga me ngā mōhiotanga e tika ana mō ngā huarahi rerekē, ka noho roa ngā ākonga i tere mutu i te kura i mua, me te whai haere i tētahi tohu ka tautoko i a rātou ki te huarahi pai mō rātou i muri i te kura.

Kāore te Kāwanatanga i te marohi ake i tētahi panoni ki te ara ki ngā paerewa pātahi, ki te āhei rānei o te whakahaere i ngā wāhangā ako huhua.

Kia mōhio mai:

- › **ko ngā paerewa** he huarahi ki te aromatawai i ngā mahi ako i raro i te NCEA. Ka whakaata ngā paerewa i ngā huihuinga o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga matua i ngā wāhangā e noho kiritahi ana, ā, ko tōna āhua he paerewa paetae, kōwae ako, pūkenga rānei
- › **ko ngā whiwhinga** ka pāhekohekotia puta noa i te tau, ā, hora noa i ngā paerewa. Ka taea e ngā ākonga ka whiwhi i ngā whiwhinga 80, neke atu rānei, hora noa i ngā paerewa i tutuki i a rātou (tae atu ki ngā whiwhinga 20 i ngā paerewa tautokorua) te whiwhi i te NCEA
- › **he uara whiwhinga anō tō ngā paerewa, e hāngai ana ki tētahi kaupae.** Ko te kaupae me te maha o ngā whiwhinga o tētahi paerewa, ka poua ki te roa o te wā e herea ana ki te whakaako, te ako me te aromatawai i ngā ākonga kua rite ki te ako i taua kaupae o te paerewa. E tohu ana te kaupae o te paerewa i ngā taumaha o te paerewa, tae atu ki te nui o te mōhiotanga me ngā pūkenga e hiahiatia ana.

Tērā ētahi āhuatanga o te NCEA me panoni

Ka eke ngā ākonga ki te NCEA mā te pāhekoheko i ngā whiwhinga 60 mai i ngā paerewa maha me te 20 whiwhinga i te tautokorua NCEA. I tua atu i ngā whiwhinga tautokorua NCEA, kāore he paerewa herenga hei whakatutuki mā ngā ākonga, ā, ka taea te whakamahi a ngā kaiako i ngā whiwhinga mai i ngā wāhangā ako tino rerekē, ki te hoahoa kaupapa ako me ngā tohu NCEA. Ka kitea he tauira Mauhanga Eke Paetae ki te paetukutuku a NZQA: <https://www2.nzqa.govt.nz/assets/Qualifications-standards/Results/electronic-sample-NZROA-NCEA-results.pdf>

Nā te nui o te raungāwari, kāore ngā ākonga kātoa i te whiwhi i ngā hōtaka ako hoahoa ā-arorau, ā-reretahi hoki. He āwangawanga nui te rerekētanga o te kounga o ngā hōtaka, nā te mea he mea hirahira te reretahi hei mātua whakarite kia āhei **ngā ākonga katoa** ki ngā akoranga kounga. Nā te kore reretahi ka heke pea te houtupu o ngā tohu, ā, ka pā kinotia ngā putanga o ngā ākonga i muri i te kura:

“He rerekē te āhua o te hoahoa a ngā kura i ō rātou akoranga – kotahi noa i roto i te toru o ngā kura (32 ūrāu) e tuku ana i ngā paerewa paetae kaupapa ako e whā katoa”

I whakawhitia i – ERO, *Set up to succeed*, 2024 (wh.23)

Ko ngā āwangawanga mō te arorau me te reretahi i taunakitia ki ngā raraunga, e whakaatu ana ki a tātou i te 2024:

- › I rerekē ngā pāpātanga kairangi i waenga i ngā ākonga i angitu mā ngā aromataawai rāroto (25 ūrāu) tēnā i ngā aromataawai rāwaho (12 ūrāu). Ko te tikanga o tēnei, he whakarea rua te tūpono whiwhi a te ākonga i te tohu kounga kairangi i te aromataawai rāroto tēnei i te aromataawai rāwaho.
- › Ko te toharite, he 25 ūrāu ngā aromataawai rāwaho i whakaurua ai rātou kāore i whakamātauria e ngā ākonga. I te NCEA Kaupae 3, ko te 34 ūrāu.
- › Neke atu i te 250,000 ngā wā kāore ngā ākonga i kuhu ki ngā whakamātautau rāwaho, ā, kāore he paku tuhinga kotahi ki ngā pepa, nā te mea kua rawaka kē ngā whiwhinga e tutuki ai ngā herenga o te tohu.
- › He 54 ūrāu anake ngā ākonga Tau 12 i eke ki te NCEA Kaupae 2 me ngā paerewa paetae e toru, neke atu rānei. I nui ake tēnei tatauranga mō ngā ākonga Tau 13 i whiwhi i te NCEA Kaupae 3, arā he 65 ūrāu (ki te whakaaro ake he 14, neke atu rānei ngā whiwhinga e eke ai tētahi kaupapa ako).⁵
- › Neke atu i te 30 ūrāu o ngā ākonga Tau 12 me te 13 i whiwhi i te NCEA, i nanao atu ki ngā paerewa ako e tutuki ai te kaupae mōkiti o ngā whiwhinga.
- › O ngā ākonga Tau 13 i whakamahi i ngā paerewa ako, 42 ūrāu i hiahia i ngā whiwhinga 15 noa iho o aua paerewa, e tohu ana i te whakamahi a ēnei ākonga i ngā paerewa ako hei whakakī i ngā ‘āputa’ o ngā herenga whiwhinga, kaua ko te kohikohi paerewa ako e hāngai ana ki ngā kaupapa ako VET whanake pai.⁶

He uua pea te rapu i te tauritenga i waenga i te arorau, te reretahi me te raungāwari i te wā e hoahoa ana i tētahi tohu.⁷ Ko te tikanga ia o te raungāwari, ka āhei koe ki te whakakiritahi i ngā mahi ako, engari me mārama hoki te uara o te tohu; ko ngā tohu arorau, houtupu hoki, ka āwhina i ngā ākonga ki te koke ki ngā tūranga mahi me ngā akoranga teitei ake.

Kia mōhio mai:

- › **ko te arorau** ko te pai o te mahinga ngātahi o ngā āhuatanga, otirā he mārama
- › **ko tā ngā hōtaka** ako arorau he whakarite kāore he āputa o ngā mahi ako, ā, ka āwhina ngā akoranga ki te whakawhanake i tētahi huuinga pūkenga, mōhiotanga me ngā āheinga mārama ina kōtuia ngātahitia.
- › **ka whakawhiwhia** te tautokorua mō te literacy me te numeracy, te reo matatini me te pāngarau rānei, otirā he mea whakature e whiwhi ai ngā ākonga i te NCEA, atu i te 2024: <https://ncea.education.govt.nz/overview-NCEA-corequisite-standards>

Ka taea te kōkiri i ngā hōtaka ako e te hiahia ki te tautoko i ngā ākonga kia whiwhi i tētahi tohu

Ko te tikanga o te aronga kaha ki te whiwhi whiwhinga, ka kōwhiri ngā kura i ngā paerewa māmāake mā ngā ākonga, ā, ka poua ngā mahi ako ki ngā mea e hiahia ana e tutuki ai ēnei paerewa. He mārama tēnei, i te mea ka hiahia ngā kura ki te tautoko i te whiwhinga o ā rātou ākonga i tētahi tohu, engari he kino pea kei roto i tēnei huarahi:

- › **Te whakakapi haere i ngā kōwhiringa:** he wā anō ka akiaki pea ngā kaiako i ngā ākonga pōturi kia whāia ngā paerewa māmāake ki a rātou, engari ka here hoki tēnei i ngā kōwhiringa a te ākonga i muri i te kura. Hei tauira, e kore pea e āhei kia kuhu ki ngā kura wānanga ki te kore e tutuki ngā paerewa o te kuhunga.
- › **Te kore e whakarato i ngā kaupapa ako katoa, whai take hoki⁸:** He wā anō kāore ngā kura e whakarato i ngā paerewa katoa i tētahi kaupapa ako, engari ka whakarato kē i tētahi pāhekohekotanga mai i ngā wāhangāako rerekē, ka whakarato rānei i ngā paerewa aromatawai rāroto anake. Ko te hua o tēnei, kāore ngā ākonga e whiwhi i te hōhonutanga o ngā akoranga, ā, ka kitea ngā āputa i roto i ngā pūkenga me ngā mōhiotanga.⁹

“Ina whiwhi ngā ākonga i ngā whiwhinga 10 o te tiwhikete Kaupae 2 nā te whai i tētahi akoranga e rua rā mō te Hauora me te Haumaru (ko te hauono tēnei o ngā whiwhinga e whiwhi ai te L2) kua pupū ake tētahi raru (tāpaetanga Kaiako)”

I whakawhitia i – NZCER, pūrongo NCEA Review, 2018 (wh.21)

He uua pea ki ngā ākonga te mārama ki te āhua o te NCEA, me te whakatau take e tautoko ana i a rātou i muri iho o te kura. He māmā rawa mā ngā ākonga ki te kōwhiri kaupapa ako me te whakahāngai i ā rātou mahi ako ki tētahi huarahi e hua ai te hanumitanga o ngā aromatawai whanaunga-kore, e whakaiti nei i ngā arawātea o te ruku hōhonu.

E kite ana mātou i ngā pānga kino mēnā he nui rawa te raungāwari

He pānga tō te arorau me te houtupu ki ngā hua, me ngā whakahoki kōrero mai i ngā kaiwhakarato matauranga mātātoru me ngā kaituku mahi:

- › Hei tā **ngā kaiwhakarato matauranga mātātoru me ngā kaituku mahi** ehara te NCEA i te tauine horopū o ngā pūkenga me ngā wheako. He tokomaha ngā kaituku mahi kāore i te mārama ki te āhua o te NCEA, e whakaaro ana rānei he takarepa, nā reira e pā kinotia ana te houtupu.¹⁰ E pūrongo ana ētahi kaituku mahi kāore he uara o te NCEA Kaupae 1 ki a rātou, ā, kāore ngā ākonga i ‘rite noa kia kuhu ki te rāngai kaimahi’.¹¹
- › Kei raro te taumata **reo matatini me te pāngarau** o ngā taiohi, kei waenga i te 16-24 tau i te toharite o te OECD¹², ā, i te hekenga o te wā, kua nui te heke o ngā hua i Aotearoa. He mea hirahira te whiwhi i ngā pūkenga reo matatini me te pāngarau, e āhei ai koe ki ngā tūranga mahi me te mātauranga mātātoru, me te urungi haere i te ao i muri iho i te kura. Ka hono ēnei pūkenga ki ngā taumata teitei ake o te māha ā-ora me te oranga.
- › **Ko te tūtohu a te pūrongo a Te Tari Arotake Mātauranga (ERO) o te Nōema 2024,**¹³ me whakaiti te raungāwari, hei whakapakari i te NCEA Kaupae 1, me te whakarākei i te houtupu o te NCEA. I kitea hoki e ERO, kāore i taurite ā-ao te tikanga o te NCEA ki ngā aromataawai pānga tāpua ā-toru tau.
- › **Ko te kounga o te mātauranga he rite rawa ki te rāwhara.** Ko te kounga o te mātauranga ka whirinaki ki te kura e haere ana te ākonga, ā, ko ngā kura ka whakatau he aha, ā, me pēhea te whakaako, ko ēhea hoki ngā paerewa NCEA ka wātea. E wātea ana tēnei raungāwari mō ngā paerewa e whakaratoa ana, me te āhua o te whakaako me te aromataawai i ngā kaupapa ako.

NGĀ PĀTAI

Wāhanga 1: Te tikanga o te panoni

Kei te mārama anō koe ki te NCEA? Hei tauira, ngā herenga whiwihinga me te āhua o te whakawhiwhi tohu kounga ki ngā paerewa, ā, he aha ngā aromataawai rāroto, rāwaho hoki e hiahiatia ana?

He āhuatanga anō o te NCEA ki ō whakaaro kei te tautoko i ngā mahi ako me ngā whakatutukitanga? He aha ēnei āhuatanga?

E whakaae ana koe me whakapai ake te pūnaha tohu kura tuakana?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

E hiahiatia ana he tohu e uaratio ana

He tokomaha ngā ākonga e whiwhi ana i ngā hōtaka ako arorau, e whiwhi ai rātou i ngā mōhiotanga me ngā pūkenga e tika ana kia angitu rātou i muri i te kura. I ēnei āhuatanga, ka whakanui te NCEA i tā rātou i mōhio ai, i taea ai, me te tautoko anō kia whāia e rātou te huarahi e hiahi ana rātou i te mutunga o te kura.

Engari kāore i te pēnei i ngā wā katoa.

Ko tā ngā panoni marautanga ā-motu he whakarite kia haumako nui ngā kaupapa ako i rō akomanga, mā te whakarato manatoko ki ngā kaiako o ngā mea e tika ana hei whakaakoranga, ā, āhea, me pēhea hoki te whakaako. Engari ko te hiahi ki te whakarite mō ngā whakamātautau me te whakatutuki i te NCEA te mea ka kōkiri tonu i ngā mahi ako.

I tana kotahi, ka whakatau noa iho ngā panoni marautanga ā-motu i tētahi wāhangā noa o ngā wero matua o te NCEA.

Ko tā ngā tohu NCEA o te wā nei he whakarato kōwhiringa ki ngā ākonga, me te āheinga ki te whakawhāiti i ngā mahi ki ngā wāhangā e kaingākautia ana. He mea pai tēnei, engari ki te nui rawa te raungāwaritanga o te āhua o te whiwhi a ngā ākonga i te NCEA, e kore pea e hāngai ngā mahi ako a ngā ākonga ki ngā pūkenga e tika ana mō te huarahi mutunga kura ka kōwhiria e rātou.

“Me kōkiri ngā aromatawai e te marautanga (kaua te tauaro), ā, me arotake kē i te mārama o ngā ākonga i te marautanga katoa.”

I whakawhitia i — ERO, Set up to succeed, 2024 (wh.183)

Ko te whai a ngā panoni e marohitia ana, he tautoko i ngā ākonga kia āhei atu ki ngā akoranga anamata, te rapu mahi rānei, mā te rapu i tētahi tauritenga pai ake i waenga i tētahi pūnaha tohu arorau, raungāwari hoki:

- › **He whakapiki i te houtupu i te tohu kura tuakana:** he whakapiki i te whakapono ki ngā tohu, i Aotearoa, i te ao hoki, mā te whakarite: kia māmā ake te māramatanga; kia houtupu ake, kia horopū ake te noho hei tauine o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga; ā kia taurite ā-ao ake.
- › **He tautoko i ngā hōtaka ako kounga nui, arorau hoki:** he whakapai ake i te āhua o te tautoko a ngā tohu kura tuakana i ngā ākonga katoa kia angitu ai i muri iho i te kura, mā te whakarite kia āhei rātou ki te akoranga hōhonu me te whakawhanake i ngā pūkenga taketake i te reo matatini me te pāngarau.

NGĀ PĀTAI

Wāhangā 1: Te tikanga o te panoni

Ko te hiahi o te Kāwanatanga kia arorau, kia reretahi, kia houtupu hoki ngā tohu kura tuakana, kia nui ake hoki te āheinga ki te tauira ahumahi titike ake. Ki ō whakaaro, he panonitanga angitu atu anō ki ngā tohu hou e kite ana koe?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono
<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

WĀHANGA 2: Ngā marohitanga panoni

Me whakataurite ā-ao te āhua me ngā āhuatanga o ngā tohu kura tuakana hou – ko te **New Zealand Certificate of Education** me te **New Zealand Advanced Certificate of Education**, ā, me taurite te noho ki ngā tohu o te ao whānui, me te aromataawai i ngā pūkenga me ngā mōhiotanga matua o ngā ākonga. Mā tērā, ka tohu ēnei tohu ki ngā kaituku mahi me ngā kaiwhakarato mātauranga mātātoru kua whiwhi te ākonga i ngā pūkenga me ngā wheako tika e kuhu atu ai rātou ki te rāngai kaimahi, ki te whai haere tonu rānei i te mātauranga.

Kō tā ngā tiwhikete hou:

- › he whakaata i ngā mea e mōhio ana, e taea ana hoki e ngā ākonga mā te āhukahuka tōkeke, reretahi hoki i ngā pūkenga me ngā mōhiotanga e hiahia ana ngā ākonga kia angitu te kuhu ki te mahi, ki te whai tonu rānei i te mātauranga
- › he akiaki i ngā kura ki te aromataawai, atu ki te marautanga ā-motu, me te whakamanawa i a rātou ki te hoahoa i ngā hōtaka ako pai rawa
- › he whakamanawa i ngā kaituku mahi ki ngā pūkenga me ngā mōhiotanga o te ākonga, ā, me āna painga ka kawea e ia ki te wāhi mahi
- › he whakamanawa i ngā kaiwhakarato mātauranga mātātoru ka whakaata tika ngā tohu a te ākonga i tāna i mōhio ai, i tāna e taea ai, ki te aromataawai hoki i te kuhunga ki te mātauranga teitei ake, me te whakamanawa hoki kia īhei ngā ākonga ki te whai wāhi ki ngā mahi.

Marohitanga 1: Te mahi tahi ki te ahumahi ki te whakauruuru i ngā kaupapa ako o te Pūnaha Mātauranga Ahumahi me te Whakangungu (VET) ki ngā tohu kura tuakana

Ka matapaki tēnei wāhanga i:

- › hanganga o ngā kaupapa ako Mātauranga Ahumahi me te Whakangungu (VET) whai uara, houtupu hoki.
- › whakamahi i ngā Poari Pūkenga Ahumahi (ISB) i ētahi atu rānei, ki te whakapakari i ngā akoranga VET.

Ka pātai tēnei wāhanga mēnā ka tautoko koe kia mahitahi te kāwanatanga me te ahumahi ki te waihanga i ngā kaupapa ako VET hou hei whakamahinga i ngā kura. Mēnā he kaiako, he tumuaki rānei koe, kei te hiahia te Kāwanatanga kia mārama ki ngā āhuatanga whaitake, ngā āhuatanga ā-whakahaere hoki e angitu ai ngā akoranga VET.

Kia mōhio mai:

- › **Akoranga VET** ko tana whakamārama i tēnei puka ko te ako e aro ana ki te whakawhanake pūkenga me te mōhiotanga e tika ana ki te mahi ki tētahi ahumahi.

Te waihanga i ngā kaupapa ako VET whai uara, houtupu hoki

Ko ngā kaupapa VET e hangaia ana i ngā huinga arorau o ngā paerewa pūkenga, ka tukua ki ngā ākonga i te taha o ngā kaiwhakarato mātātoru me ngā kaituku mahi. Ka whai tēnei panoni ki te whakapakari i te uara me te houtupu o ngā akoranga VET mā te whakauru i tētahi anga me ngā paearu e tautoko ana i ngā Poari Pūkenga Ahumahi (ISB) me ētahi atu ki te whakawhanake i ngā kaupapa VET kairangi.

Whakamahia ai ngā paerewa ako me ngā paerewa pūkenga ki te tautoko i ngā mahi ako i ngā wāhanga pēnei i te whakatū whare, te hanganga me te mahi tāpoi. Engari, ehara i te mea ka kawea ai ēnei akoranga i runga anō i te ara ā-kaupapa ako, ā, kāore i mārama, kāore i reretahi ngā ara mā ngā ākonga e hiahia ana ki te kuhu ki ngā tohu ahumahi teitei ake, ki te rapu mahi rānei:

- › I te 2024, neke atu i te 30 īrau o ngā ākonga Tau 12 me te 13 i whiwhi i te NCEA Kaupae 2 me te 3, i nanao atu ki ngā paerewa ako e tutuki ai te herenga mōkito o ngā whiwhinga. O ngā ākonga 9,788 i whiwhi i te NCEA Kaupae 3 me ētahi paerewa ako, 42 īrau o rātou i tiki i ngā whiwhinga 15, iti iho rānei, i ngā paerewa ako. E tohu ana tēnei i te whakamahinga o ēnei whiwhinga ki te whakatutuki i ngā herenga whiwhinga mōkito o te NCEA, kāore kē i te whakaata i ngā akoranga VET arorau.¹⁴
- › Tērā ētahi tauritenga-kore o te whakamahinga o ngā paerewa ako e ai ki te Whakarōpūtanga Tauine Tautika o ngā Kura (School Equity Index Group). I te 2024, tata ki te 30 īrau o ngā whiwhinga i whiwhi i ngā kura me ngā Tauārai Ohaporī ki te Whakatutukitanga ‘Nui Ake’, i ahu kē mai i ngā paerewa ako, engari he 8 īrau noa ina taurite ki ngā kura he ‘Iti Ake’ ngā Tauārai Ohaporī. E whakaatu ana ēnei tatauranga ko ngā hōtaka ako arorau-kore, i hangaia i ngā paerewa ako, e pāhikahika ana te whai pānga ki ngā ākonga o ngā kura he ‘Nui Ake’ ngā Tauārai Ohaporī.¹⁵

He wāhanga hirahira ngā kaupapa ako VET o te pūnaha mātauranga, e tuku ana i ngā wheako ako whaitake ki ngā ākonga, hei te pae tawhiti, ka puta ngā putanga whiwhi mahi pai ake. Ka whakarato tēnei panoni i ngā ara mārama ake mā ngā ākonga e hiahia ana ki te kuhu ki ngā akoranga ahumahi, ki te rapu mahi rānei, e whiwhi ai rātou i nga pūkenga me ngā mōhiotanga e tika ana kia angitu rātou.

Te whakamahi i ngā Poari Pūkenga Ahumahi (tētahi atu rānei), ki te whakapakari i ngā akoranga VET

Ka hoaho a ngā ISB i ngā kaupapa ako VET e hono ana ki ngā arawātea tūturu i muri i te kura. Ka āhei rātou ki te nanao atu ki ngā kaupapa me ngā paerewa, ki te whakawhanake rānei i ngā kaupapa hou mō ngā kaupapa ako VET, i runga anō i ngā hiahia ahumahi. Hei tauira, ka whakatau pea ngā ISB ki te nanao atu ki ngā paerewa o te wā nei i raro i ngā hōtaka Hanganga, me te Allied Trades Skills (BCATS).¹⁶

Ka tautoko Te Tāhuhu i ngā ISB, kia mātua whakarite ko ngā kaupapa ako VET kounga nui anake ka noho ki roto i ngā tohu hou. Ko te tikanga ia, ko ngā akoako ka whakawhiwhia ki ngā ākonga, me whakarato ara mārama ki ētahi atu tohu ahumahi, me te āhei ki te whakawhiti whiwhinga i te wā e hāngai ana. Mā te whakatiaro i ngā kaupapa ako VET ki ngā tohu ahumahi, ka taea e ngā ākonga te whai haere i ngā tohu kura tuakana hou i te wā hoki e tīmata ana rātou ki te whai i tētahi tohu mātātoru.

Mō ngā wāhanga VET i waho ake o ngā mahi a te ISB, ka taea pea e ētahi atu whakahaere ahumahi te mahitahi me Te Tāhuhu me NZQA ki te whakawhanake i ngā kaupapa ako VET, hei whakarite i te houtupu, te reretahi o ngā akoranga VET katoa, me te whakarite i te tūhonotanga ki ngā matea ahumahi tūturu me ngā arawātea i muri i te kura.

Pērā ki ngā kaupapa ako VET, ka whai paearu ngā kaupapa ako i ehara i te VET, ka hangaia i ngā paerewa pūkenga me ngā paerewa ako. Ka uru pea ki tēnei ngā kaupapa ako me ngā paerewa hāngai ki ngā Whenua Tōpūtanga, e tautoko ana i ngā ākonga me ngā hapori kanorau. Ka mahi Te Tāhuhu me NZQA ki ngā hoa rangapū hāngai, ki te whakamana i ngā kaupapa ako ehara i te VET, e hangaia ana i ngā paerewa pūkenga me ngā paerewa ako.

Nā tēnei tikanga, ka iti ake ngā paerewa ka wātea ake

I tēnei wā, he āhua 11,000 ngā paerewa pūkenga me ngā paerewa ako rerekē te kounga me te pānga, e wātea ana hei whakamahinga ki te NCEA. Ko te tikanga o tēnei marohitanga, ka taea e ngā ISB te tiki atu i ngā mea pai katoa o ēnei, ka hanga ai i ngā mea hou, ko te hua, ko ngā mōkihi ako mārama, reretahi hoki, e tino hāngai ana ki te ahumahi me te rāngai kaimahi, me te whakarato ara ki ngā tohu mātātoru.

Ko te tikanga o tētahi anga me ngā putanga me ngā paearu tautuhi mō ngā kaupapa ako VET, kua kore ngā paerewa katoa o te wā nei e whai tūranga ki ngā tohu hou.

Tērā hoki ētahi take whaitake hei whakaarotanga mō tēnei marohitanga, pēnei i te āhei o ngā ākonga ki ngā akoranga VET kairangi. Ahakoa e whakaatu ana ngā raraunga ko ngā hōtaka pēnei i ngā Trades Academies¹⁷ he pai ake ngā putanga whiwhi mahi ka hua ake mā ngā kaiuru, engari he rerekē anō te āheinga ki ēnei hōtaka ako. Mā te whakawhanake i ngā kaupapa ako VET, ka tuku arawātea ki te whakapakari i te ara whakaako i te VET ki ngā kura, tae atu ki te whakakake i ngā ratonga whaitake pēnei i te Trades Academy.

Kia mōhio mai:

- › **ko te kaupapa ako ka whai i ngā paerewa pūkenga i hoahoatia e te ahumahi**
ka ūrite te nui ki ō ētahi atu kaupapa ako

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 1: Te mahi tahi ki te ahumahi ki te whakauruuru pai ake i ngā akoranga VET ki te pūnaha tohu a ngā kura tuakana

Ka tautoko koe i te mahitahi a te kāwanatanga ki te ahumahi ki te waihanga i ngā kaupapa ako Mātauranga me te Whakangungu Ahumahi (VET)?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono
<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Marohitanga 2: Te whakataki i tētahi Tohu Tūāpapa hou me ngā tiwhikete kura tuakana ā-motu i ngā Tau 12 me te 13

Ka matapaki tēnei wāhanga i:

- › te Tohu Tūāpapa hou ka whakawhiwhi i te literacy me te maths, i te reo matatini me te pāngarau rānei
- › te whakaurunga o ngā tohu ā-motu hou a ngā kura tuakana – te New Zealand Certificate of Education (mō te Tau 12) me te New Zealand Advanced Certificate of Education (mō te Tau 13)
- › te tango i te NCEA Kaupae 1, nā reira kua whakarērea ngā aromatawai pānga tāpua ā-toru tau.

Ka pātai tēnei wāhanga mēnā ki ō whakaaro ka whakariterite te Tohu Tūāpapa i ngā ākonga ki ngā pūkenga taketake e tika ana kia angitu tā rātou kuhu ki ngā akoranga i te Tau 12 me te 13. Kei te hiahia hoki te Kāwanatanga ki te rongo he aha ngā whakatutukitanga ki ō whakaaro hei miramira mā te Tohu, ā, me te āhua o te whakarite kia whai āheinga ngā ākonga katoa ki te wehe i te kura me tētahi tohu Tau 12.

He Tohu Tūāpapa hou ka whakawhiwhi i te literacy me te numeracy, me te reo matatini me te pāngarau rānei

Ka whakaurua mai te Tohu Tūāpapa hei whakakapi i te herenga tautokorua o te wā nei ā te 2028. Ka whiwhi pea ngā ākonga i te Tohu nei i ngā tau i waenga i te Tau 9 me te 13, engari ka aro te nuinga o ngā ākonga ki te whakatutuki i tēnei hei te Tau 11. Ko te tautokorua o te wā nei e aro ana ki ngā Tau 8-9. I te hekenga o te wā, ka āta whakapikihiā te uaua o te Tohu kia hāngai ki te Tau 11 o te marautanga.

“Nā runga i ō rātou wheako o te tohu NCEA Kaupae 1 o mua, neke atu i te 7 o ia 10 kaituku mahi (71 īrāu) e whakaaro ana ehara tēnei i te tauine horopū o ngā mōhiotanga me ngā pūkenga o ngā ākonga, ā, e iwa o te 10 (90 īrāu) e whakaaro ana ehara tēnei i te tauine horopū o ngā waiaro puku mahi.”

I whakawhitia i — ERO, Set up to succeed, 2024 (wh.183)

Ahakoa ko te takunetanga ia kia wehe ngā ākonga i te kura me te New Zealand Certificate of Education, ko te Tohu nei he tohu motuhake, ka kitea ki te mauhanga ako a te ākonga. Ko te tikanga o tēnei, ki te wehe te ākonga i mua o te mutunga o te Tau 12, ka wehe tonu ia me te Tohu pea.

Me whakatutuki ngā ākonga i te Tohu Tūāpapa e whiwhi ai ia i te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education.

Ka whakarato te Tohu nei i te aroā ki ngā kaituku mahi o ngā mōhiotanga taketake o ngā ākonga wehe kura, tae atu ki te literacy me te numeracy, te reo matatini me te pāngarau rānei. Tērā pea he wāhanga paetae anō ka taea te whakauru ki te Tohu, tae atu ki ērā ehara i te paetae ā-mātauranga.

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 2: Te whakataki i tētahi Tohu Tūāpapa hou.

E whakaae ana koe he huarahi pai te whakakapi i te NCEA Kaupae 1 ki tētahi Tohu Tūāpapa i te pāngarau me te reo matatini ki te whakarite i ngā ākonga ki ngā pūkenga taketake e tika ana kia angitu te whai wāhi ki ngā mahi ako i ngā Tau 12 me te 13?

E whakaaro ana koe ki ētahi atu wāhanga ako, whakatutukinga rānei e tika ana kia whai whakaarotia ki roto i te Tohu Tūāpapa? Hei tauira, me whakaū he taumata o te taetae o ngā ākonga ki te kura?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono
<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

He whakataki i te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education mō ngā Tau 12 me te 13

Ka whakaurua mai e tēnei panoni ētahi tohu kura tuakana hou, i hoahoatia mā ngā ākonga e whakatutuki ana i te Tau 12 me te 13 – New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education. I tēnei wā, e toru ngā kaupae o te NCEA; ka whakaiti tēnei panonitanga i te nui o ngā tohu kura tuakana ā-motu mai i ngā kaupae e toru, ki te rua kē.

E hāngai ana tēnei huarahi ki ngā whenua ūrite ki a tātou,¹⁸ ā, ka āhei ngā ākonga Tau 11 ki te aro ki te ako hōhonu i ngā pūkenga me ngā mōhiotanga taketake i mua o te mahi i ngā aromatawai pānga tāpua i ngā Tau 12 me te 13.

Te tango i te NCEA Kaupae 1

I muri i te 2027, e kore e tāpaetia te NCEA Kaupae 1 – kāore ngā ākonga Tau 11 e mate ki te mahi i ngā aromatawai pānga tāpua (i tua atu i te Tohu Tūāpapa).

Ka whakarato tēnei panoni i tētahi tau atu anō ki ngā ākonga ki te whakariterite i mua o te whai i te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education atu i te Tau 12 me te 13.

Nā te tango i ngā aromatawai i te Tau 11, ka nui ake te wā ako i roto i te akomanga, i te mea kāore ngā ākonga e hiahia wā takamātau i te Wāhanga 4, ā, ka whakapoapoa i ngā ākonga kia noho tonu ki te kura ki te whakatutuki i tētahi tohu i te Tau 12.

Mā te tango i te tohu Tau 11, ka puta ētahi atu wero hei whiriwhiritanga

Ko te tikanga o te panoni e marohitia nei, ko te ākonga kāore e tutuki i a ia te Tau 12, ka wehe pea i te kura me te Tohu Tūāpapa anake. Nā tēnei ka puta anō ngā momo take ūrite ki ērā o te pūnaha o te wā nei, arā, e pūrongo ana ngā kaituku mahi, ehara te NCEA Kaupae 1 i te paetohu whai uara o te ritenga i muri i te kura. Ka nui ake te pānga o tēnei ki ngā ākonga ka tūpono wawe mutu i mua o te mutunga o te Tau 12, pēnei i ngā ākonga whaikaha me te hunga tauārai ohapori nui ake, me te hunga ka whakararua ngā mahi ako nā ngā wero hauora.

Me tautoko mārika i ngā ākonga kia noho tonu ki te kura ki te whakatutuki i te Tau 12 i te mea mā te uru mārika ki te kura ka heke te mōrearea o te whakaiti noa a ngā ākonga i ō rātou kōwhiringa i muri i te kura.

Ka āta whai whakaaro Te Tāhuhu he aha ngā mahi hei whai, kia tautokona ngā ākonga ki te whakatutuki i te tohu New Zealand Certificate of Education. Ka whai hua ngā ākonga i tētahi marautanga hoahoa hou, haumako hoki, engari ka hiahiatia pea he tautoko motuhake, ina koa i ngā tau tīmatanga. Ka tūhura pea hoki Te Tāhuhu i ētahi panonitanga ka whakarite kia whai arawātea ngā ākonga ki te whiwhi tohu. Hei tauira, tērā he kōwhiringa ki te whakapiki i te tau wehe i te kura mai i te 16 ki te 17.

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 2: Te whakataki i ngā tiwhikete ā-motu kura tuakana hou i ngā Tau 12 me te 13.

Ka oti i te nuinga o ngā ākonga te New Zealand Certificate of Education i te Tau 12. He pēhea te hirahira kia whai whakaaro te Kāwanatanga ki ngā huarahi ki te whakarite kia maha ake ngā ākonga ka noho ki te kura kia tae rānō ki te mutunga o te Tau 12?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Marohitanga 3: Te nuku i te aronga ki tētahi ara ako rangaranga, ara ako ā-kaupapa ako hoki, me te whakauru i ngā kaupapa ako here ki te marau

Ka matapaki tēnei wāhanga i:

- › te ara ā-kaupapa ako, tae atu ki ngā kaupapa ako i hangaia me tētahi huinga o ngā paerewa pūkenga i hoahoatia e te ahumahi
- › ngā kaupapa ako marautanga here mā ngā ākonga i te Tau 11.

Ka pātai tēnei wāhanga mēnā ka tautoko koe i tētahi ara ā-kaupapa ako ki ngā aromatawai me te whakahau i ngā ākonga Tau 11 me uru rātou ki ētahi kaupapa ako ā-marautanga. Mēnā he kaiako, he tumuaki rānei koe, kei te hiahia hoki te Kāwanatanga ki te rongo i ō whakaaro mō ngā rauemi me ngā tautoko e tika ana ki te tautoko i tētahi ara ā-kaupapa ako.

Te whakauru i tētahi ara ā-kaupapa ako

Ka aro ngā whakatutukitanga ki te matatautanga puta noa i te kaupapa ako katoa. I tēnei wā, ka taea e ngā ākonga te whai whiwhinga mai i ngā paerewa huhua kāore e whai whanaunga ana, nā reira he rehurehu te mārama ki te hōhonu o te mōhio a te ākonga, mēnā rānei he hāngai ngā akoranga ki te mātauranga mātātoru, te whai tūranga mahi rānei.

Ko te tikanga o te ara ā-kaupapa ako, ka aro ngā ākonga ki ngā kaupapa ako kaua ki ngā paerewa. Ka reretahi te māka (me te whakaū kounga) i ngā aromatawai rāwaho, rāroto hoki, ā, ka whakahiatotia ki tētahi tohu kounga ahuwhānui, me te piro, atu ki te 100. Ka whakarato tēnei ki ngā kaituku mahi me ngā kaiwhakaako mātātoru te aroā ki te āhua o ngā mōhiotanga me ngā pūkenga o ngā ākonga i ngā wāhanga ako matua. Mō ngā kaupapa ako VET, ka whakahaeretia ngā aromatawai mā roto i ngā paerewa pūkenga.

Ka whakapoapoatia ngā ākonga me ngā kaiako e te aronga ki te whakatutukitanga ā-kaupapa ako kia whai whakaaro ki ngā akoranga e hiahiatia ana mō te huarahi a te ākonga i muri i te kura.

Tūtohi 2 ka kitea he tauira o te āhua pea o tētahi Mauhanga Tutukitanga a te ākonga i raro i ngā panoni e marohitia ana. Ina tauritea, anei tētahi tauira o tētahi Mauhanga Ako hou: www2.nzqa.govt.nz/assets/Qualifications-standards/Results/electronic-sample-NZROA-NCEA-results.pdf

Tūtohi 2: He tauira pea o te āhua o te mauhangā ako a te ākonga i raro i te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education. Ka whakawhānuitia te hanganga o te Ingarihi, e whakaatu ana i tōna hanganga pea i te 50 ūrau o ngā aromatawai rāwaho me te 50 ūrau aromatawai rāroto.

MAUHANGA AKO

INGOA: Sam

Tohu Tūāpapa

I whakawhiwhia ✓

New Zealand
Certificate
of Education

I
whakawhiwhia

KAUPAPA AKO	NGĀ MĀKA	TOHU KOUNGA	
▼ Te Reo Ingarihi	85 / 100	A	✓
► Rāwaho	44 / 50		
► Rāroto 1	20 / 25		
► Rāroto 2	21 / 25		
► Ahupūngao	57 / 100	C	✓
► Pāngarau	64 / 100	C	✓
► Matawhānui	46 / 100	D	
► Hītori	50 / 100	C	✓
► Whakatika Motokā me te Pūkaha	74 / 100	B	✓
Tohu ahuhānui		330 / 500	

New Zealand
Advanced
Certificate
of Education

I
whakawhiwhia
me te
kōhuretanga

KAUPAPA AKO	NGĀ MĀKA	TOHU KOUNGA	
▼ Te Reo Ingarihi	90 / 100	A	✓
► Rāwaho	48 / 50		
► Rāroto 1	22 / 25		
► Rāroto 2	20 / 25		
► Ahupūngao	77 / 100	B	✓
► Pāngarau	85 / 100	A	✓
► Te Hanga Whare	87 / 100	A	✓
► Motokā	94 / 100	A	✓
Tohu ahuhānui		433 / 500	

PĀTOHU:

Ngā kaupapa ako nā
Te Tāhuhu i hoahoa.

Ngā kaupapa ako nā
te ahumahi i hoahoa.

Kia mōhio mai:

- ko ngā **tohu kounga whakahiato** he tohu kounga ka tāpirihia ki te waihanga i tētahi tohu kounga kotahi.

Te whakauru i ngā kaupapa ako here mā ngā ākonga i te Tau 11

Ka herea ai ngā ākonga ki te whai i ngā kaupapa ako e rima, tae atu ki ētahi kaupapa ako marautanga hirahira i te Tau 11. Nā reira ko ngā hōtaka ako mā ngā ākonga Tau 11, me uru ko te English me te Mathematics, Te Reo Rangatira rānei, me te Pāngarau. Nā tēnei, ka taea e ngā ākonga katoa te āhei atu ki ngā akoranga taketake i mua o te whai i te New Zealand Certificate of Education i te Tau 12.

Nā tēnei panonitanga ka whakaitia te tūponotanga o ngā ākonga e aukati wawe noa ana i a rātou anō mai i ētahi huarahi i muri i te kura. Hei tauira, mā te kore e kuhi ki ngā kaupapa ako e tika ana ki te whiwhi i te Urunga Whare Wānanga (UE).¹⁹

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 3: Te nuku i te aronga ki tētahi ara ako rangaranga, ara ā-kaupapa ako hoki, me te whakauru i ngā kaupapa ako here

Ka tautoko anō koe i te tikanga aromatawai e hāngai ana ki te ara ako ā-kaupapa ako i te Tau 12 me te 13?

He pēhea te nui o te hirahira kia whai wāhi ngā ākonga ki te marautanga katoa (kaua ngā wāhangā noa) mō ngā kaupapa ako ahumahi me ngā kaupapa ako ahuwhānui?

Hei whakaputa i ū whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono
<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Kā āta wānangatia tētahi ara ā-kaupapa ako, mō te horopaki o ngā Kura Kaupapa Māori

Ka mahitahi Te Tāhuhu me ngā māngai o ngā Kura Māori, tae atu ki ngā Kura Kaupapa Māori me ngā Kura ā Iwi, ki te whakarite i te whai whakaarotanga o te hoahoa o ngā tohu hou ki te kaupapa motuhenga o ngā kura, mai i te tīmatanga rānō. Ka uru pea, hei tauira, ko te hoahoa i ngā kaupapa ako motuhake ki ēnei horopaki.

He uaua ake pea te whakatutuki i te ara ā-kaupapa ako

Nā te nukunga ki te ara ā-kaupapa ako, ka uaua ake pea ki ētahi ākonga te whakatutuki i ngā tohu kura tuakana hou i te mea kāore e taea e ngā ākonga te whirinaki ki te whakatutuki i ngā paerewa takitahi, ā, i ētahi wā, ngā paerewa pānga-kore, e tutuki ai te tohu. Ko te tikanga ia o te ara ā-kaupapa ako, kia kitea he pikitia tika ake o ngā mahi ako a te ākonga i tētahi kaupapa ako, otirā ka kore te arawātea ki te whakamahi i ngā paerewa matapōkere mai i ētahi atu kaupapa ako, hei hiki i ngā hua.

Me whakatinana ngā kura i ngā hōtaka ako ka tautoko i ngā mahi ako e tika ana ki te whakatutuki i ngā kaupapa ako. Ka iti ake te raungāwari ki ngā kura i te hoahoatanga o ngā hōtaka ako takitahi i te mea me tāpae ko ngā kaupapa ‘tūtahi’ kē ki ngā ākonga. Ko te tikanga o tēnei, ko te whakaoti i te huhua o ngā aromataawai i te kaupapa ako kotahi, nā te mātai i te kaupapa ako i te roanga o te tau. Ka uru tonu ngā aromataawai rāroto me ngā aromataawai rāwaho ki roto i ēnei aromataawai, kia hāngai ki ia kaupapa ako.

Ka whai raungāwaritanga tonu ngā kura me ngā kaiako i roto i te marautanga ki te whakatau i ngā pukapuka, ngā whakaari, ngā mahi auaha, ngā kaupapa me ngā rangahau ka whāia – engari me whakatutuki ngā herenga aromataawai.

Pērā ki ngā āhuatanga o te wā nei, tērā ngā tūponotanga wero ā-whakahaere mō ngā kura. Hei tauira, he hīraunga rāngai kaimahi pea mēnā kāore i nui ngā kaiako mātanga i roto i tētahi kura ki te tuku i ngā kaupapa ako tūtahi ki ngā ākonga.

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 3: Te nuku i te aronga ki tētahi ara ako rangaranga, ara ā-kaupapa ako hoki, me te whakauru i ngā kaupapa ako here

Mā ngā kaiako me ngā tumuakī: I tua atu i ngā take pūtea, ki ō whakaaro, he aha ngā rauemi me ngā tautoko whaitake hirahira ki ngā ākonga me ngā kura i te wā ka kuhu ki tētahi ara ā-kaupapa ako?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Marohitanga 4: Te whakapakari ake i ngā herenga whakatutuki

Ka matapaki tēnei wāhanga i:

- › te whakanui ake i te reretahi o te āhua o te aromatawai i ngā kaupapa ako
- › te whakakapinga o ngā kupu pēnei i te ‘Kairangi’ me te ‘Paetae’ ki ētahi atu māka kaupapa ako tōtika ake
- › te herenga i runga i ngā ākonga ki te whakatutuki i ngā kaupapa ako e whā, neke atu rānei
- › ngā whakawāteatanga me te whakawhiti whiwhinga ka whakaaetia i ētahi wā.

Ka pātai ake tēnei wāhanga mēnā ka whakaae anō koe mēnā he whaitake ngā herenga whakatutuki e marohitia ana, ā, he mārama hoki, otirā mēnā koe he kaiako he tumuaki rānei he rapu kōrero whakahoki e pā ana ki ngā tautoko whānui ake, ngā panoni rānei e hiahiatia ana ki te tautoko i tēnei marohitanga.

Te whakanui ake i te reretahi o te āhua o te aromatawai i ngā kaupapa ako

Ka nui te whakapoapoa i ngā ākonga kia whai wāhi ki ngā aromatawai rāwaho i te wā e wātea ana ēnei, ā, ko ngā tohu kounga kaupapa ako ka poua ki te paheketanga o ngā piro puta noa i ngā aromatawai. Ka whakapiki tēnei i te reretahi o te āhua o te whai wāhi o ngā aromatawai rāroto me te rāwaho ki tētahi aromatawai tōkeke o te ākonga, ā, me te āhua o te huarahi ka whāia e ngā kura e pā ana ki ngā aromatawai.

Mā tēnei huarahi e whakapoapoa i ngā ākonga ki te ako me te whai wāhi hei te roanga o te tau kura.

Te whakarere i ngā kupu pēnei i te ‘Kairangi’ me te ‘Paetae’ me te whakamahi kē i ngā māka kaupapa ako āmiki ake

Ka whiwhi ngā ākonga i tētahi tohu kounga kaupapa ako, ā, ka herea ki te whakatutuki i tētahi tapeke huuinga, e tutuki ai te kaupapa ako.²⁰ He reretahi tēnei ki ētahi atu kaupapa māka, kia mārama ake ngā kaiwhakaako me ngā kaituku mahi ki te taumata o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga o te ākonga. Ka whakaohooho pea tēnei panonitanga i ngā ākonga atamai, otirā ka tere hōhā rātou, ka hihiko-kore rānei.

Te herenga i runga i ngā ākonga ki te whakatutuki i ngā kaupapa ako e whā, neke atu rānei

E tutuki ai te tohu hou, me tutuki i ngā ākonga:

- › tētahi tohu kounga angitu i ngā kaupapa ako e whā, neke atu rānei
- › te Tohu Tūāpapa hou.

Ko ngā ākonga atamai ka whiwhi tonu i tētahi whakamananga

Ka whiwhi tohu kounga whānui ngā ākonga i runga anō i ō rātou piro pāhekoheko o ngā kaupapa ako kounga rawa e rima. Ka whakaaturia tēnei hei whakamananga tiwhikete ki te mauhanga ako a te ākonga, hei whakahihiko i ngā ākonga atamai me te akiaki i ngā ākonga ki te whai wāhi tonu ki ā rātou kaupapa ako katoa. Hei tauira, ko te tikanga o te piro nui ake i te 400 mai i te 500, ka whakamanatia tana tohu ki te tohu kōhure.

Ka whakaaetia ngā whakawāteatanga me te whakawhitirangi whiwhinga i ētahi wā

Ko ngā ākonga ka noho wehe i te kura mō tētahi wā, ka āhei tonu ki te whakaoti i tētahi tohu i ngā tau maha. Hei tauira, ka taea pea e te ākonga te whakatutuki i te New Zealand Certificate of Education i te Tau 12 me te Tau 13 ina hiahiatia. I tēnei wā, ka whai pānga ngā kaupapa ako Tau 13 ki te tohu o te Tau 12.

Ka whai whakaaro hoki Te Tāhuhu he aha ngā kaupapahere īhuatanga inati ka whakarato tautoko tōtika ki ētahi ākonga, ki te whakarite kāore rātou i te tōhoretia noa. Hei tauira, ngā ākonga e wheako ana i ngā take hauora.

E whakapakaritia ake ai ngā herenga whakatutukitanga, me panoni ngā kura

I tēnei wā e taea ana e ngā ākonga te whiwhi i te NCEA mā te whiwhi i ngā whiwhinga 60 mai i te whenumitanga o ngā paerewa o ngā Kaupae 1, 2 me te 3 o te NCEA (i te taha o ngā kaupapa tautokorua o te NCEA). I raro i ēnei panoni, me whakatutuki ngā ākonga i:

- › ngā kaupapa ako e whā, neke atu rānei, i te Tau 12, piki ake rānei, e whiwhi ai i te New Zealand Certificate of Education
- › ngā kaupapa ako e whā, neke atu rānei, i te Tau 13, e whiwhi ai i te New Zealand Advanced Certificate of Education.

Ka pā kinotia ētahi ākonga i ēnei panonitanga, tae atu ki:

- › te hunga e whakatutuki ana i ā rātou tohu ina mutu te kura. Hei tauira, ko ngā taiohi atu ki te 24 tau te pakeke e whakauru ana ki ngā akoranga taketake koreutu i ngā kaiwhakarato mātātoru, me te whakaoti i te NCEA
- › ngā ākonga kāore e taea te whakaoti i ngā kaupapa ako e whā i te tau, ā, i hihipa rānei ētahi wāhanga nui o ngā akoranga i ngā tau kua hori.

Nā ngā panoni marautanga tāpiri, ka noho rite ake ngā ākonga mō ngā tau aromatawai pānga tāpuā i te anamata, hei whakamauru i ngā mōrearea i te wā wawaenga, wā tauroa hoki, o te hekenga o ngā pāpātanga whakatutuki a ngā ākonga.

Ko te whakatutukitanga o ngā tohu ka heke pea i te wā poto, ina tauritea ki te NCEA, i runga anō i ngā wheako i ngā whenua ūrite ki a tātou, i whai i ngā panoni nui ki te pūnaha mātauranga kura tuakana. Ka uru ki tēnei a Queensland i Ahitereiria, i whakauru i tētahi tohu kura tuakana hou i te 2019. Nō muri i tēnei panoni, ka paku heke te pāpātanga whakatutuki (āhua toru ūrāu) engari ka piki i muri o tērā. I te 2024, 94 ūrāu o ngā ākonga i puta i te kura, i whakawhiwhia ki te tohu kura tuakana hou.

NGĀ PĀTAI

Marohitanga 4: Te whakapakari ake i ngā herenga whakatutuki

Ki ū whakaaro, he mārama ake ngā herenga whakatutuki e marohitia ana mō ngā tohu hou tēnā i te NCEA? Ka uru ki tēnei, me tutuki rawa i ngā ākonga tētahi tohu kounga angitu, ki ngā kaupapa ako e whā, rahi ake rānei, me te whakatutuki hoki i te Tohu Tūāpapa.

E whakaaro ana koe he herenga whaitake kia whā ngā kaupapa ako e whiwhi ai koe i te tohu kura tuaruā?

Mā ngā kaiako me ngā tumuaki: I tua atu i te āpititanga pūtea, he aha ētahi atu panonitanga, tautoko, whakamaurutanga rānei e hiahiatia ana ki te tautoko i ngā herenga whakatutuki kua whakapakaritia?

Hei whakaputa i ū whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

WĀHANGA 3: Ngā hīraunga me te ara whakamua

Ka matapaki tēnei wāhanga i:

- › te whakahaere i ngā hīraunga
- › te whai wā e tika ana ki te tautoko i ngā panonitanga.

Ka tono tēnei wāhanga mēnā ka whakaae anō koe ka piki i ngā marohitanga te arorau, te reretahi me te houtupu o ngā tohu kura tuakana, ā, mēnā rā he kōrero anō āu.

Te whakahaere i ngā hīraunga

Ko te takunetanga o ngā marohitanga i matapakihia kia puta he pānga angitu whānui. Ka aro ki ētahi o ngā wero matua o te NCEA, he whakarite i te houtupu o te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education e marohitia ana, ā, me te tautoko i ngā akoranga reretahi o ngā pūkenga me ngā mōhiotanga matua. Engari, he pānga pea i te atinga o ngā marohitanga ki ngā pāpātanga whakatutuki, ina koa ngā ākonga kua pāhikahika kē te kitea i ngā hua whakatutuki iti iho.

Ko tā ngā panoni marautanga he koke whakamua ki te whakarite i te whitinga motuhenga i te NCEA ki ngā tohu hou, engari e kore pea e tino aukati i te hekenga o te pāpātanga whakatutuki.

Ka hiahiatia te tautoko āpitī mā ēnei rōpū hei whakahaere i tēnei mōrearea. Ka whiriwhiri haere Te Tāhuhu i ngā kōwhiringa ka tautoko pea i te katoa kia angitu te whitinga mai i te marautanga o te wā me te NCEA, ki te marautanga ka whakahoutia me ngā tohu hou.

Te whai wā e tika ana ki te tautoko i ngā panonitanga

Ka whakaatu te tūtohi i raro i te angawā whānui e marohitia ana mō ngā panonitanga:

Tūtohi 1: Te angawā o te marautanga me ngā panonitanga e marohitia ana ki ngā tohu

2025	2026	2027	2028	2029	2030
TAU 8 (kāhui tuatahi) Marau onāianei	TAU 9 Ngā marau kua whakahoutia (e whakahau ana)	TAU 10 Marau hou	TAU 11 Marau hou Whakauru Tohu Tūāpapa	TAU 12 Marau hou Whakauru New Zealand Certificate of Education	TAU 13 Marau hou Whakauru New Zealand Advanced Certificate of Education
TAU 9 Marau onāianei	TAU 10 Marau onāianei (Ka wātea te marau hou)	TAU 11 Marau onāianei NCEA Kaupae 1 onāianei	TAU 12 Marau onāianei NCEA Kaupae 2 onāianei	TAU 13 Marau onāianei NCEA Kaupae 3 onāianei	

Ka whakaurua ētahi kaupapa ako taketake ki te marautanga hou, ā, ka herea kia wawe ake te whakamahinga mō ngā Tau 0-10, atu i te 2026 – ko te Mathematics me te Ingarihi, Te Reo Rangatira me te Pāngarau rānei.

Ko te whāinga o te angawā ko te mātua whakarite:

- › kia nui te wā ki te “kāhui tuatahi” (te rōpū ākonga tuatahi ka whai i te New Zealand Certificate of Education me te New Zealand Advanced Certificate of Education) ki te ako me te marautanga hou, i mua o te kuhu ki ngā aromatawai pānga tāpua
- › ko te painga atu kia kaua ngā ākonga e whiwhi i te whenumitanga o ngā mea hou me ngā mea tawhito – nā reira ko ngā ākonga e whai ana i te NCEA ka ako, ka aromatawaihia hoki i raro i te marautanga onāianei, ā, ko ngā ākonga e mahi ana i ngā tohu hou ka ako, ka aromatawaihia hoki i raro i te marautanga hou. Waihoki ka mahi ētahi ākonga i ngā Kaupae 1, 2, me te 3 o te NCEA, ka mahi rānei i ngā tohu hou me te Tohu Tūāpapa – e kore e whenumitia.

He nui ngā mahi hei whakaoti, atu i tēnei wā ki te 2028. E tono ana mātou i ngā kōrero whakahoki e pā ana ki te angawā o te wā nei, me te pānga ki te whakariterite mō ngā panonitanga. Ina kati te wā whiriwhiri, ka whai wā Te Tāhuhu ki te whiriwhiri i ngā whakaaro o te iwi, i mua o te whakahoki pūrongo i tētahi huinga marohitanga whakamutunga ki Te Rūnanga Minita ā te Nōema 2025.

NGĀ RĀ MATUA

4 o Ākuhata ki te 15 o Hepetema 2025	› He kōrero whiriwhiri tūmatanui, e tuku ai te rāngai me te iwi tūmatanui i ō rātou whakaaro mō ngā marohitanga
Hepetema ki te Oketopa 2025	› Te tātari me te whakarāpopoto o ngā kōrero whakahoki hei tautohu kei hea ngā wāhi hei panoni.
Noema 2025	› Mā te rūnanga minita e whai whakaaro ki ngā tūtohu kaupapahere whakamutunga.
2028/2029/2030	› Te whakatinanatanga o ngā panoni (i runga anō i te whakaae a te Rūnanga Minita)

NGĀ PĀTAI

Whakarāpopoto o ngā pātai

E whakaae ana koe ka piki te arorau, te reretahi me te houtupu o ngā tohu ā-motu kura tuakana i ngā panonitanga e marohitia ana?

He aha ētahi atu panoni, tautoko whaitake rānei ki te whakarite kia angitu te whakatutuki a ngā ākonga i ngā tohu hou?

He take atu anō hei whakaputa māu mō ngā marohitanga?

Hei whakaputa i ō whakaaro, whakakīhia te puka tāpae tuihono

<https://www.education.govt.nz/consultation-ncea>

Kupu āpiti:

- 1 E pūrongo ana te ERO, he 45% o ngā ākonga kei ngā huarahi ringarehe kei te kī kāore te NCEA Kaupae 1 i te whakarite i a rātou mō te anamata, ā, 26% ngā ākonga kei te kī, kāore i te whakarite i a rātou mō te NCEA Kaupae 2 me te 3.
- 2 ERO (2024). Set up to succeed: How well is NCEA Level 1 working for our schools and students?
- 3 I tēnei puka, ka kotahi te kupu kura mō ngā kura auraki me ngā kura Māori, tae atu ki ngā Kura Kaupapa Māori, ngā kura motuhake me ngā kura ā-iwi, hāunga ia ngā wāhanga me motuhake te whakahua a te puka i te kura Māori.
- 4 He rerekē ēnei marau. Ko te NZC ka whakamahia i te nuinga o ngā kura kāwanatanga me ngā kura tāuke, ā, ko te TMOA ka whakamahia i te nuinga o ngā kura reo Māori me ngā kura kāwanatanga hoki. Kei roto i te NZC te Ingarihi me te pāngarau me te tauanga, ā, kei roto i te TMOA Te Reo Rangatira me te Pāngarau.
- 5 Nā NZQA ēnei raraunga i tuku ki Te Tāhuhu o te Mātauranga
- 6 Nā NZQA ēnei raraunga i tuku ki Te Tāhuhu o te Mātauranga
- 7 Tirohia te whārangi 4 o Managing choice, coherence, and specialisation in upper secondary education | OECD: www.oecd.org/en/publications/managing-choice-coherence-and-specialisation-in-upper-secondary-education_4a278519-en.html
- 8 He wā anō kāore ngā ākonga e whiwhi i ngā whiwhinga 14 i te itinga rawa, mai i ngā whiwhinga e wātea ana i roto i tētahi kaupapa ako, hora noa i ngā kaupapa ako e toru – he tohu tēnei o te whānui me te hōhonu o te kaupapa ako.
- 9 Kua kore pea ngā ākonga e tino whai wāhi ki ngā mahi ako ina kore e puta he whiwhinga, ā, kua kore pea ngā kaiako e whakaako i ngā pūkenga me ngā mōhiotanga o ngā wāhanga ako kāore rātou i te aromatawai ake.
- 10 NZCER, *NCEA Review: Findings from the public engagement on the future of NCEA*, 2018, wh. 6. Kei raro i te 30% ngā kaituku mahi e whakapono ana he rawe te mahi a te NCEA.
- 11 Tirohia a https://concove.ac.nz/assets/ConCOVE_VET-in-Schools-Analysis-Discussion-document_Final-v1.2-002.pdf
- 12 I Aotearoa, ko ngā piro a ngā taiohi kei waenga i te 16-24 tau, kei raro iho i te toharite OECD, arā he 254 piro i te reo matatini, me te 247 piro i te pāngarau. Tirohia a <https://gpseducation.oecd.org/CountryProfile?primaryCountry=NZL&threshold=10&topic=EO>

-
- 13 ERO (2024). Set up to succeed: How well is NCEA Level 1 working for our schools and students?
-
- 14 Nā NZQA ēnei raraunga i tuku ki Te Tāhuhu o te Mātauranga
-
- 15 Nā NZQA ēnei raraunga i tuku ki Te Tāhuhu o te Mātauranga
-
- 16 I raro i a BCATS, kua tau kē ētahi paerewa huhua ka aromatawai i ngā pūkenga motuhake ka tautoko i ngā ākonga e whai mahi ana, e whai whakangungu ana rānei ki ngā mahi ringarehe, hei tauira, te whakaatu i ngā mahi haumaru. Tirohia te paetukutuku o BCATS mō ētahi atu tauira o ngā paerewa ka tūpono waihanga pea i tētahi kaupapa ako VET
[https://bconstructive.co.nz/unit/24354-0.](https://bconstructive.co.nz/unit/24354-0)
-
- 17 He rangapūtanga ngā Trades Academies i waenga i ngā kura, ngā kaiwhakarato mātātoru me te ahumahi.
-
- 18 Hei tauira, i te Northern Territory i Ahitereira me British Columbia i Kānata, e rua ngā kaupae o ngā tiwhikete kura tuakana hei whakatutuki, i te taumata ōrite ki ū Aotearoa, i te Tau 12 me te 13.
-
- 19 Hei tauira, ka whakawhiwhia ngā ākonga ki te NCEA Kaupae 3, engari ehara tēnei i te tohu o te whakatutuki i ngā herenga Urunga Whare Wānanga. I te 2019, ko te take pātahi rawa o te kore i whakatutuki i te Urunga Whare Wānanga nā te mea kāore i tutuki te herenga o ngā kaupapa ako e toru. Tirohia: <https://www2.nzqa.govt.nz/about-us/publications/insights-papers/university-entrance> mō ētahi atu whakamārama.
-
- 20 Ko te tapeke o ngā aromatawai rāroto me te rāwaho katoa i tētahi kaupapa ako, ka eke ki te 100 piro.

He mea tārai e mātou te mātauranga kia rangatira
ai, kia mana taurite ai ōna huanga.

We shape an education system that delivers
equitable and excellent outcomes.
